

Vzdelávacie štandardy

Vzdelávacia oblasť Jazyk a komunikácia Podoblasť vyučovanie prvého jazyka Jazyky národnostných menšín

Rómsky jazyk a literatúra

Rómsky jazyk a literatúra má v systéme vzdelávania špecifické postavenie. V prvom vzdelávacom cykle je primárnym cieľom rómčiny ako materinského jazyka upevňovať a rozvíjať komunikačné zručnosti zo slovenčiny. Pomôže to zvýšiť školskú úspešnosť žiakov z rómskej komunity, pre ktorých je rómčina materinským jazykom, a tiež zlepšiť sociálnu klímu medzi žiakmi v triede a škole. V druhom a treťom vzdelávacom cykle prostredníctvom rôznych príbehov, textov a rozprávok všetci žiaci v triede spoznávajú rómčinu, rôzne jazykové variety rómčiny, získavajú základné informácie o histórii Rómov, rómskej kultúre a tradíciách. Jazykový systém vychádza zo štandardizovanej rómčiny z roku 2008, ktorou komunikuje väčšina rómskeho obyvateľstva na Slovensku. Predmet rozvíja interkultúrne kompetencie, vzájomné porozumenie medzi žiakmi. Vyučovanie predmetu je zamerané na používanie rómčiny v každodenných komunikačných situáciách. Vzdelávacie štandardy (výkonové a obsahové) sú členené podľa piatich základných obsahových komponentov jazyka a literatúry (*komunikačná interakcia, hovorená produkcia, písaná produkcia, vecná recepcia, zážitková recepcia*). Súčasťou všetkých komponentov sú tematické okruhy, ktoré tvoria obsahový základ na tvorbu ústnych a písaných textov.

Vzdelávacie štandardy rómskeho jazyka a literatúry pre 1. cyklus

Hlavným cieľom 1. cyklu je vytváranie základov čitateľskej a pisateľskej gramotnosti. Zámerom je pomocou všetkých dostupných prostriedkov utvárať čitateľské a pisateľské návyky žiaka a formovať ho ako čitateľa a pisateľa.

Ciele vzdelávania pre 1. cyklus

- Vzbudiť záujem o rómsku literatúru a kultúru prostredníctvom rómskeho jazyka.
- Viest jednoduchý a primeraný dialóg vo vzťahu ku komunikačnému partnerovi.
- Vyjadriť myšlienky v súvislom hovorenom prejave.
- Osvojiť si základné pravidlá rómskeho pravopisu.
- Písať čitateľným rukopisom a uplatniť pri písaní rómsky pravopis.
- Vytvoriť primeraný písaný a obrazovo-písaný text.
- Počúvať a čítať primerané vecné texty.
- Orientovať sa v nesúvislých a obrazovo-písaných textoch.
- Počúvať a čítať primerané literárne texty, interpretovať ich obsah.
- Identifikovať v texte explicitné informácie a vyvodiť z textu základné implicitné významy.
- Klásť otázky zamerané na obsah textu a na porozumenie textu.
- Vyjadriť pomocou verbálnych a neverbálnych prostriedkov predstavu o sebe a svoje prežívanie okolitého sveta.
- Použiť pri porozumení a tvorení textu primeranú slovnú zásobu a znalosti o vetných štruktúrach.

Komunikačná interakcia

Výkonový štandard

Žiak vie/dokáže:

- pozdraviť sa, predstaviť sa a primerane osloviť komunikačného partnera,
- poďakovať a ospravedlniť sa primerane adresátovi a prostrediu,
- predniesť blahoželanie, vinš ku kalendárnej príležitosti,
- rozlíšiť tykanie a vyknanie podľa vzťahu ku komunikačnému partnerovi,
- dokáže viesť jednoduchý dialóg,
- klásť otázky a odpovedať na ne vecne a jazykovo primerane,
- počúvať partnera v dialógu, primerane reagovať na jeho repliky,
- sústrediť sa na počúvaný text a porozumieť verbálnym aj neverbálnym prejavom,
- osvojiť si spôsoby komunikácie podporujúce budovanie zdravých a bezpečných vzťahov,
- sformulovať prosbu, prianie, súhlas a nesúhlas,
- požiadať o informáciu a na požiadanie primeranú informáciu poskytnúť,
- pri komunikačnej interakcii rozoznať typy médií (tlačené, rozhlasové, televízne, internetové),
- si uvedomiť zásady kultúry správania sa na sociálnych sieťach v každodennej komunikácii,
- primerane zdôvodniť svoje konanie v každodennej komunikácii v škole a v rodine,
- vyjadriť potreby a pocity jazykovo a sociálne primeraným spôsobom,
- spolupracovať pri riešení úloh vo dvojiciach alebo v skupinách,
- primerane opísať znaky spoločenstva, ktoré utvára jeho skupinovú identitu,
- jednoducho opísať významné prvky vo svojom okolí a vyjadriť k nim svoj pozitívny či negatívny vzťah (napr. prírodné prvky),
- jednoducho vyjadriť, čo sa mu v prírode, v okolí školy a jeho domova páči a nepáči, čo by chcel zmeniť a prečo,
- primerane v diskusii opísať zmeny v prírode počas roka,
- primerane pochopiť zásady správania sa v prírode na základe jednoduchých komunikačných situácií,
- primerane identifikovať svoje potreby, pochopiť potreby iných a toho, čo je to hodnotový svet,
- primerane vysvetliť v dialógu význam práce pre človeka.

Obsahový štandard

Komunikačné zvyklosti

- rozlišovanie a správne používanie **pozdravov, predstavenia sa, oslovenia**,
- rozlišovanie tykania/vykania vo verejnom a v súkromnom komunikačnom prostredí,
- formulovanie ústneho **poďakovania a ospravedlnenia**.

Komunikačné zámery a ich vyjadrenie

- formulovanie zisťovacích a doplňovacích otázok,
- formulovanie **prosby, priania, súhlasu a nesúhlasu**,
- formulovanie jednoduchého zdôvodnenia istého javu alebo vlastného konania.

Dialogická komunikácia a kooperácia

- realizácia detskej hry so slovným/dialogickým prejavom,
- kladenie jednoduchých otázok a premýšľanie o aktuálnych témach a problémoch,
- vyjadrenie pocitov k prvkom, ktoré sa nachádzajú doma či v prírode,
- nácvik jednoduchého dialógu vo dvojici na témy, ktoré sú žiakom blízke (napr. striedanie dňa a noci, striedanie ročných období),
- rozprávanie o vlastnej rodine, komunite, zdieľanie zážitkov a skúseností vlastného jedinečného života (rodinné rituály, tradície, zvyklosti),
- kladenie otázok a formulovanie odpovedí, pravidelné striedanie replík oboch komunikačných partnerov,
- priamy dialóg a sprostredkovaný dialóg (telefonický alebo prostredníctvom mobilnej aplikácie),
- **rozhovor** vo dvojiciach alebo v skupinách pri riešení úloh (napr. ako aplikovať zásady správania sa v prírode),
- určenie si pravidiel komunikácie, základné pravidlá párového a skupinového dialógu,
- identifikovanie a rozlišovanie rešpektujúcej a ubližujúcej **verbálnej a neverbálnej komunikácie**,
- spoločné sledovanie rovnakého výstupu v jednotlivých typoch médií a diskusia o rozdieloch,
- vymenovanie základných prejavov kultúrneho a rešpektujúceho správania sa v online priestore.

Komunikačné prostriedky a pravidlá

- rozširovanie **slovnej zásoby** prostredníctvom zaujímavých tém dialógu,
- používanie **jazykových prostriedkov** pri vyjadrovaní rôznych komunikačných zámerov (slovné spojenia a jednoduché súvetia),
- rozlišovanie **melódie viet** podľa komunikačného zámeru,
- funkčné používanie **pohybových prostriedkov** počas dialógu,
- uplatňovanie **pravidiel správnej výslovnosti** (správna výslovnosť neznelých aspirátov: čh, kh, ph, th).

Hovorená produkcia

Výkonový štandard

Žiak vie/dokáže:

- predniesť detskú riekanku, vinš, hádanku, miestnu ľudovú pieseň, detskú pieseň,
- ústne reprodukovať prečítaný alebo počutý text a zhrnúť kľúčové informácie,
- sformulovať jednoduchú informáciu a vyjadriť v nej podstatné fakty (kto, čo, kde, kedy),

- vyrozprávať príbeh na základe vlastnej skúsenosti alebo zážitku,
- opísať opakujúce sa deje (pracovné činnosti) a vystihnúť ich hlavné znaky,
- predniesť jednoduchý príležitostný rečnícky prejav (privítanie, blahoželanie a pod.),
- pomocou učiteľa korigovať nepresnosti alebo nejasnosti vo svojom ústnom vyjadrení,
- pozorne počúvať hovorené prejavy iných a klásť k nim jednoduché otázky,
- používať pri tvorení hovoreného textu slovnú zásobu a druhy viet podľa komunikačného zámeru,
- uplatniť v hovorenom prejave zrozumiteľnú artikuláciu a spisovnú výslovnosť pri neznelých aspirátoch (čh, kh, ph, th).

Obsahový štandard

Príprava a prednes hovoreného prejavu

- výber témy hovoreného prejavu s pomocou učiteľa alebo samostatne,
- zhromažďovanie kľúčovej slovnej zásoby a kľúčových informácií na rozvíjanie témy,
- rozvíjanie témy podľa komunikačného zámeru: **informácia, rozprávanie, opis**,
- členenie textu, využitie obrázkovej alebo slovnej **osnovy**,
- artikuláčnej a výslovnostnej cvičenia, cvičenia na moduláciu hlasu a na situačne vhodné používanie mimiky a gest,
- prednes hovoreného prejavu v prostredí triedy alebo školy.

Aktívne počúvanie

- úprava nepresností a nejasností v ústnom vyjadrení pomocou učiteľa alebo spolužiakov,
- pozorné počúvanie hovoreného prejavu spolužiakov a iných hovoriacich,
- kladenie otázok k obsahu počúvaného textu, vyslovovanie predpokladov,
- formulovanie odpovedí na položené jednoduché otázky,
- formulovanie jednoduchých viet vyjadrujúcich podstatné fakty o rodine, škole, spolužiakoch, učiteľoch.

Žánre hovoreného textu

- vyjadrenie kľúčových informácií v informačnom texte: **oznam, správa**,
- jednoduché **rozprávanie príbehu** o vlastnej rodine, triede,
- uplatnenie časovej následnosti a príčinnno-dôsledkových vzťahov v rozprávacom texte,
- jednoduchý **opisný text** na základe vlastného pozorovania, čo robia doma,
- jednoduchý príležitostný rečnícky prejav: nácvik ústneho **pozvania, privítania, blahoželaní a ľudového vinša** (Vianoce, Nový rok, Veľká noc),
- jednoduchý rečnícky prejav pred rodičmi, čo robia v škole,
- jednoduchý rečnícky prejav pred učiteľmi, čo robia doma.

Komunikačné prostriedky a pravidlá

- vyjadrovanie myšlienok v ucelených **vetách** a jednoduchých súvetiach,
- používanie viet s rôznymi komunikačnými zámermi: **oznámenie, výzva (rozkaz, prosba), prianie, súhlas, nesúhlas**,
- vyjadrovanie vzťahu k pomenúvaným javom prostredníctvom **expresívnych výrazov** alebo **jednoduchých frazém**,
- uplatňovanie jednoduchých lexikálnych vzťahov v texte: významové okruhy slov, slovotvorne súvisiace **slová, slová s podobným a opačným významom**, nadradené a podradené slová,
- uplatňovanie **melódie, významovej pauzy a tempa** prejavu podľa obsahu a komunikačného zámeru textu,
- uplatňovanie pravidiel spisovnej výslovnosti (správna výslovnosť neznelých **aspirátov: čh, kh, ph, th**).

Písaná produkcia

Výkonový štandard

Žiak vie/dokáže:

- pomenovať rozdiely rómskej a slovenskej abecedy,
- tvoriť súvislý písaný text a tvoriť obrazovo-písaný text na tému blízku jeho životnej a jazykovej skúsenosti,
- primerane korigovať vlastný písaný text po obsahovej stránke,
- písomne sformulovať jednoduchú informáciu a vyjadriť v nej základné fakty (kto, čo, kde, kedy),
- napísať príbeh, vlastnú skúsenosť alebo zážitok a uplatňovať pri tom časovú následnosť a príčinnno-dôsledkové vzťahy,
- použiť pri tvorení písaného textu primeranú slovnú zásobu a druhy viet podľa komunikačného zámeru,
- primerane uplatniť v písomnom prejave rómsky pravopis,
- použiť jednoduché digitálne technológie a nástroje na komunikáciu.

Obsahový štandard

Elementárne písanie

- precvičovanie prípravných (predpisateľských) cvikov, percepčno-motorické zručnosti pri písaní,
- spájanie písmen do slov,
- písanie malých a veľkých písmen rómskej a slovenskej abecedy,
- písanie slov, odpis písaného textu, prepis tlačeneho textu, písanie podľa diktovania,
- písomné vyjadrovanie vlastných myšlienok.

Proces tvorenia textu

- výber témy písaného textu pomocou učiteľa alebo samostatne,
- rozvíjanie témy podľa komunikačného/autorského zámeru: informácia, rozprávanie, opis, voľné písanie,
- využívanie základných spôsobov zhromažďovania myšlienok k téme,
- výber vhodných slov, slovných spojení a vetných celkov podľa komunikačného/autorského zámeru,
- využívanie obrázkovej alebo slovnej osnovy pri členení textu,
- tvorenie konceptu textu a jeho úprava pomocou učiteľa alebo prostredníctvom kontrolných otázok,
- vytvorenie jednoduchej a zrozumiteľnej správy v digitálnom prostredí,
- prezentovanie vlastného textu v prostredí triedy alebo školy.

Žánre písaného textu

- tvorenie primeraných žánrov písaného alebo obrazovo-písaného textu,
- vyjadrenie kľúčových informácií v informačnom texte – oznam, správa (kto, čo, kde, kedy),
- jednoduché písomné rozprávanie (písomné vyjadrenie prežitej udalosti, zážitku, vymyslený príbeh),
- uplatnenie časovej následnosti a príčinnno-dôsledkových vzťahov v rozprávacom texte,
- tvorenie jednoduchého opisného textu (konkrétny predmet alebo blízka osoba),
- jednoduché techniky tvorivého písania,
- vyjadrenie postupnosti opakovaných dejov pri opise pracovnej činnosti.

Komunikačné prostriedky a pravidlá

- vyjadrovanie myšlienok v ucelených vetách a jednoduchých súvetiach,
- používanie základných prostriedkov pri nadväzovaní viet v texte (doslovné opakovanie, synonymá, zámená, rovnaký tvar slovesa),
- používanie slovných druhov v texte na vyjadrovanie rôznych významov,
- aktivovanie a rozširovanie slovnej zásoby podľa témy produkovaného textu,
- uplatňovanie jednoduchých lexikálnych vzťahov v texte: významové okruhy slov, slovotvorne súvisiace slová, slová s podobným a opačným významom,
- vyjadrovanie vzťahu k pomenúvaným javom prostredníctvom expresívnych výrazov alebo jednoduchých frazém (frazeologické prirovnania a pod.).

Osvojovanie a uplatňovanie pravopisu

- **fonematický pravopis**: delenie hlások na samohlásky a spoluhlásky (tvrdé, mäkké) ako východisko uplatňovania fonematického pravopisu; pravopis **i** po mäkkých spoluhláskach **d', t', ň', l'** [d'ives], nepísanie **y** po tvrdých spoluhláskach, ale len výslovnosť tvrdého **y** po tvrdých spoluhláskach **d, t, n, l** [dilos]; slabičný pravopis [d'i, t'i, ň'i, l'i, d'e, t'e, ň'e, l'e], dvojzložkové písmená (ch, dz, dž), aspiráty [čh, kh, th, ph],

- **sémantický pravopis**: písanie veľkého písmena na začiatku vety, rozlišovanie pravopisu všeobecných a vlastných podstatných mien, rozlišovanie rodu podľa členov **o** (mužský rod), **e** (ženský rod) – sg.; pravidlo určovania člena **o** pri oboch rodoch – pl.,
- **etymologický pravopis**: písanie pôvodných a prevzatých slov,
- **morfematický pravopis**: jednotné písanie morfému (na rozdiel od zmien vo výslovnosti paralelných znelých a neznelých spoluhlások, gad [gat] – gada),
- **interpunkčný pravopis**: interpunkčné znamienka; použitie spojovníka pri delení slov na konci riadka.

Vecná recepcia

Výkonový štandard

Žiak vie/dokáže:

- rozoznať slová a vety v počúvanom texte,
- porozumieť explicitným významom a vyvodiť základné implicitné významy z počúvaného vecného textu, dokáže získané informácie stručne zhrnúť,
- rozoznať slová a vety v čítanom texte,
- čítať plynulo a správne, nahlas a potichu,
- porozumieť explicitným významom čítaného vecného textu,
- nájsť v texte kľúčové slová a jednoduchým spôsobom ich zaznamenať,
- vyvodiť pomocou ústnych a jednoduchých písomných otázok základné implicitné významy z čítaného vecného textu, získané informácie stručne zhrnúť,
- kontrolovať, či textom rozumie, dokáže identifikovať neznáme slová a komunikuje prípadné neporozumenie,
- rozlíšiť medzi informačným, opisným a slohovým postupom a určiť ich funkciu,
- rozlíšiť pri počúvaní a čítaní textu komunikačný zámer výpovede (oznámenie, otázka, výzva, prianie),
- porozumieť významu obrázkov a ilustrácií pre lepšie pochopenie textu,
- reprodukovať text vlastnými slovami a zhrnúť kľúčové informácie.

Obsahový štandard

Elementárne čítanie

- poznávanie písmen, upevňovanie korešpondencie hlásky a písmena,
- syntéza hlások a písmen do slabík a slov,
- nácvik čítania slabík, slov, viet a krátkych textov,
- oprava vlastných chýb pri čítaní,
- uplatnenie splývavej výslovnosti, správneho čítania a vyslovovania aspirátov, významovej pauzy, melódie a tempa reči pri hlasnom čítaní.

Porozumenie textu

- vytváranie predstáv o obsahu textu na základe ilustrácie, obrazového materiálu,
- identifikovanie kľúčových slov v rómskom texte a ich jednoduché zaznamenanie,
- porozumenie doslovného (explicitného) významu rómskeho textu a jeho reprodukcia,
- prerozprávanie vlastnými slovami počúvaný rómsky text,
- identifikovanie základnej myšlienky rómskeho textu a jej rozvinutie.

Metakognitívne procesy pri recepcii vecného textu

- kladenie otázok na porozumenie, poskytovanie spätnej väzby na správnosť odpovedí, zdôvodňovanie správnosti a nesprávnosti odpovedí,
- pomenovanie neznámych pojmov,
- identifikácia informačného, opisného a rozprávacieho slohového primeraného rómskeho textu a určenie ich účelu,
- podporovanie sebavedomého čitateľa/poslucháča schopného posúdiť a ovplyvniť výsledok svojho čítania/počúvania vlastným úsilím, s pomocou a v komunikácii s druhými.

Žánre jednoduchého vecného textu

- porozumenie dejovej postupnosti, konania postáv a sprostredkovanej skúsenosti v rozprávaní textu: rozprávanie prežitej skúsenosti, reálny alebo vymyslený príbeh,
- porozumenie postupnosti dejov v opise pracovného postupu,
- identifikovanie hlavných znakov opisovaného objektu.

Komunikačné prostriedky a pravidlá

- pozorovanie písaného a hovoreného textu a používanie interpunkčných znamienok v písanom texte,
- úvod do poznávania slovných druhov: prvotná predstava o význame a využití slovných druhov v texte,
- pojem časovanie a tvary slovesa v jednotlivých osobách, rozlišovanie tvarov slovesa v texte,
- rozlišovanie všeobecných a vlastných podstatných mien,
- vyvodzovanie významov slov z textu: neznáme slová, viacvýznamové slová, expresívne výrazy, frazeologické prirovnania, zdrobneniny a iné jednoduché frazémy,
- pozorovanie lexikálnych vzťahov v texte (slová s podobným a opačným významom),
- pozorovanie slovotvorne súvisiacich slov v texte, rozhovor o ich významovom vzťahu.

Zážitková recepcia

Výkonový štandard

Žiak vie/dokáže:

- vyjadriť svoj estetický zážitok z vekovo primeraných literárnych textov na základe ich porozumenia a jednoduchej interpretácie,
- vyjadriť vzťah ilustrácie k literárnemu textu a nájsť súvislosť s obsahom textu,
- vyjadriť pocity z literárneho textu verbálnym aj neverbálnym spôsobom,
- uviesť príklady a predviesť základné ľudové slovesné útvary,
- vymenovať niektoré literárne diela (rómske riekanky, básne, rozprávky, legendy),
- vyjadriť hlavnú postavu a dej v rozprávkach, príbehoch,
- využiť skúsenosti z vlastných rodinných príbehov, prípadne obľúbených literárnych obsahov,
- jednoducho reprodukovať obsah prečítaného textu,
- vyjadriť sa k téme literárnych textov, jednoduchej obraznosti a explicitným odkazom literárneho textu v kontexte vlastných skúseností,
- podeliť sa o estetickú skúsenosť a potešenie z individuálnej recepcie literárneho textu s ostatnými a veku primerane vyjadriť svoj postoj k zobrazovanému správaniu postáv,
- zaujať postoj k zobrazenému správaniu postáv a ich činom,
- využiť estetickú skúsenosť z literárneho textu vo vlastných komunikačných a tvorivých aktivitách.

Obsahový štandard

Čítanie s porozumením

- osvojovanie si rómskych riekaniek a básní,
- oboznamovanie sa s rómskymi rozprávkami, básňami a legendami, rozpoznávanie hlavných postáv,
- rozoznávanie slov a viet v počúvanom aj čítanom rómskom texte a uvedomenie si, že na seba nadväzujú, tvoria celok, text,
- predvídanie z počutého alebo prečítaného rómskeho textu,
- odlíšenie textu od ilustrácie, poézie od prózy,
- domýšľanie jednoduchého príbehu podľa ilustrácie, čítanie ilustrácie,
- prerozprávanie obsahu čítaného alebo počúvaného rómskeho textu s pomocnými otázkami a nápoveďami učiteľa,
- prerozprávanie základnej dejovej línie rómskych básni, rozprávok a legiend,
- porozumenie významu neznámych slov, slovných spojení a umeleckých jazykových prostriedkov z kontextu,
- vyjadrenie pochopenia rozdielu medzi reálnym a imaginárnym svetom, uvádzanie príkladov na využitie fantázie.

Čítanie pre zážitok

- vyjadrovanie a zdieľanie vlastných pocitov, myšlienok a zážitkov z rómskeho textu a z ilustrácie verbálnym aj neverbálnym spôsobom,
- vyjadrovanie postoja k prečítanému alebo počutému rómskemu textu,
- stvárnenie obsahu textu hravými formami vyučovania prostredníctvom rôznych techník a štruktúrovaných hier (dialóg, skupinové diskusné metódy, pohybové, výtvarné a hudobné hry, dramatizácia),
- formovanie empatie, súcitu, hodnôt a postojov na základe čítaného alebo počúvaného rómskeho textu,
- sprostredkovanie umeleckého zážitku cez rôzne formy spracovania textu (divadelné, filmové, rozhlasové a iné spracovanie literárnych diel),
- porozumenie významu autora pre tvorbu textu.

Samostatný/sebavedomý čitateľ

- budovanie čitateľského portfólia, vedenie jednoduchých záznamov v rôznych formách a podobách o knihách, o svojom čítaní a jeho pokrokoch, a to s pomocou učiteľa alebo samostatne.

Metakognitívne procesy pri recepcii literárneho textu

- kladenie otázok na porozumenie, riešenie úloh k textom, prepájanie tém s reálnym životom,
- uvedomenie si významu a potreby čítania literárnych textov a hodnotenie vlastných pokrokov v čítaní.

Tematické okruhy a žánre na výber

- okruhy pre 1. cyklus: ja a moja rodina, domov a bývanie, moje spoločenstvo – rodná krajina, život v meste a na dedine, život v rómskej komunite, rodina a spoločnosť, základné príbuzenské vzťahy, rodinné zvyky, sviatky a oslavy, voľný čas a záľuby, v škole/v triede, priateľstvo a pomoc iným, príbehy a legendy o dobre a zle, ľudské telo, moja rodina a umenie, starostlivosť o zdravie, význam prírody pre človeka/človek ako súčasť prírody, človek a príroda, príroda a zvieratá, rómske zvyky a tradície, rómske remeslá a povolania, cestovanie a doprava, rómske jedlá a oblečenie, čas, ročné obdobia a počasia;
- súčasné literárne prozaické texty, texty z ľudovej slovesnosti, texty reprezentujúce rómsku literatúru na Slovensku;
- texty na počúvanie: krátke príbehy, rozprávky, legendy, divadelné hry, rozhovory, piesne;
- texty na čítanie: dialogické texty, ilustrované literárne texty, príbehy zo života Rómov, rozprávky, legendy, príslovia, básne, divadelné hry, zábavné texty, rómske hádanky, vtipy, kvízy, zábavné príbehy, jazykolamy.

Vzdelávacie štandardy rómskeho jazyka a literatúry pre 2. cyklus

Hlavným cieľom 2. cyklu je rozvíjanie gramotnosti v prepojení s obsahmi ostatných vzdelávacích oblastí a s dôrazom na mnohoraké využívanie čítania a písania v rôznych kontextoch. Súčasťou rozvíjania gramotnosti je osvojovanie stratégií práce s textom a nadobúdanie skúseností s vlastným premýšľaním o procese čítania a písania. Dôležité je aj rozvíjanie schopnosti rozlišovať medzi faktami a domnienkami, formulovať vlastný názor a podopierať ho argumentmi.

Ciele vzdelávania pre 2. cyklus

- Viest dialóg v súkromnom a verejnom prostredí vecne a sociálne primeraným spôsobom.
- Prekonávať komunikačné a etnické bariéry, a tak prispievať k zvýšeniu mobility žiaka v jeho osobnom živote, v ďalšom štúdiu a napokon aj na trhu práce.
- Podporovať otvorenejší prístup k potrebe a nutnosti udržiavať, rozvíjať, zveľaďovať a učiť sa rómsky jazyk s cieľom budovania a uchovania rómskej identity.
- Pripraviť a predniesť primeraný hovorený prejav určený pre verejné komunikačné prostredie.
- Vytvoriť písaný a obrazovo-písaný rómsky text na vyjadrenie rôznych komunikačných zámerov.
- Uplatniť pri písaní textov vybrané pravidlá rómskeho pravopisu.
- Aktívne počúvať a čítať primerané vecné (aj odborné) rómske texty.
- Identifikovať v texte explicitné informácie, vyvodiť základné a prehlbujúce implicitné významy.
- Formulovať a klásť otázky zamerané na explicitný a implicitný význam textu.
- Zhrnúť získané informácie ústne aj písomne.
- Vyjadrovať vlastný názor a podopierať ho argumentmi.
- Použiť základné stratégie porozumenia textu a posúdiť mieru vlastného porozumenia.
- Počúvať a čítať primerané rómske literárne texty, porozumieť implicitným významom a prostriedkom obraznosti.
- Zdieľať pocity a estetickú skúsenosť z recepcie literárneho textu hovorenou a písanou formou.
- Vyjadrovať vlastné nápady a návrhy pri tvorení textov, klásť otázky k predloženým návrhom.
- Použiť pri porozumení a tvorení textu primerané znalosti jazykových prostriedkov, využívať pritom jazykové slovníky.
- Rešpektovať viacjazyčné prostredie, podporovať spolužiakov s iným materinským jazykom.

Komunikačná interakcia

Výkonový štandard

Žiak vie/dokáže:

- viesť dialóg, primerane formulovať repliky a reagovať na repliky komunikačného partnera,

- rozlíšiť vedenie dialógu v súkromnom a vo verejnom prostredí,
- na komunikáciu využívať situačne vhodný komunikačný kanál (pod dohľadom učiteľa alebo iného dospelého),
- vymenovať typy informačných zdrojov,
- komunikovať s rešpektom k iným – rozmanitým ľuďom a skupinám,
- identifikovať prvky bezpečného správania sa k iným ľuďom v online komunikácii,
- identifikovať kultúrne prejavy správania na sociálnych sieťach,
- rozlíšiť vhodné a nevhodné obsahy v médiách a identifikovať ich vplyvy na sebaobraz a vzťahy,
- zrozumiteľne vyjadrovať svoje myšlienky a prispôbiť prejav komunikačnej situácii,
- konštruktívne komunikovať, identifikovať a držať sa témy rozhovoru, rozpoznať možnú manipuláciu,
- iniciovať komunikáciu v skupine rovesníkov a rozvíjať ju,
- povzbudiť, pochváliť a oceniť komunikačného partnera,
- vyjadriť názor na bežné alebo aktuálne témy,
- zdôvodniť svoj pozitívny/negatívny názor na životné prostredie v okolí školy/domova/regiónu,
- opísať postavenie členov rodiny pri zabezpečovaní životných potrieb,
- vysvetliť používanie peňazí v bežných situáciách (hotovostná a bezhotovostná forma peňazí),
- rešpektovať názor komunikačného partnera, nesúhlas vyjadriť sociálne primeraným spôsobom,
- riešiť vo dvojiciach alebo v skupinách jednoduché problémy, uplatniť pravidlá skupinového dialógu,
- rozpoznať a použiť jednoduché digitálne nástroje na komunikáciu,
- porozumieť významu neverbálnych správ (emoji) používaných v digitálnych prostrediach.

Obsahový štandard

Komunikačné zvyklosti a viacjazyčnosť

- získavanie informácií o iných jazykoch, najmä o inom materinskom jazyku spolužiakov,
- poznávanie identít iných ľudí v komunitách, v ktorých sa žiak pohybuje,
- porovnávanie komunikačných zvyklostí v rómčine a v inom jazyku,
- nácvik skupinového dialógu o veku primeraných aktuálnych témach,
- nácvik skupinového dialógu o viacjazyčnosti spolužiakov.

Dialogická komunikácia a kooperácia

- nácvik dialógu na aktuálnu a zaujímavú tému (napr. prioritizácia primárnych potrieb pred ostatnými potrebami, hotovostná a bezhotovostná forma peňazí, bankomat, zásady výberu/vkladu peňazí),
- rozlišovanie dialógu v súkromnom a vo verejnom prostredí, rozlišovanie bežnej hovorenej a spisovnej variety rómčiny,

- nácvik inštitucionálneho dialógu (napr. u lekára) prostredníctvom metódy rolového dialógu,
- formulovanie jasných a vecných replík s rôznym komunikačným zámerom (oznámenie, otázka, prosba, pranie a pod.),
- nácvik vecného dialógu v skupine s cieľom odovzdať si informácie, vymieňať si názory alebo riešiť jednoduché problémy,
- stavba dialógu: nadviazanie kontaktu, obsah dialógu – striedanie replík, ukončenie kontaktu,
- pravidlá vedenia dialógu: aktívne počúvať komunikačného partnera, vecne a jazykovo primerane reagovať na jeho repliky, neskákať si do reči, povzbudiť, pochváliť a oceniť komunikačného partnera, uplatňovať zdvorilosť, rozpoznanie možnej manipulácie,
- používanie jednoduchých argumentov na podporu názoru, rozlišovanie medzi faktami a domnienkami,
- iniciovanie a rozvíjanie dialógu, vyjadrenie svojich myšlienok, ocenenie myšlienok a nápadov účastníkov dialógu,
- riziká dialógu vo verejnom alebo v internetovom prostredí,
- identifikovanie pozitívnych a negatívnych dopadov používania sociálnych médií na partnerskú, priateľskú, rodinnú a pracovnú (triednu) komunikáciu,
- diskutovanie o životnom prostredí v blízkom okolí,
- nácvik dialógu v rôznych komunikačných situáciách.

Korešpondencia

- porovnávanie písanej a elektronickej korešpondencie v bežnej komunikácii,
- nácvik písania základných žánrov korešpondencie: pohľadnica, súkromný list, krátka textová správa (sms, čet), jednoduchý e-mail,
- používanie digitálnych nástrojov na komunikáciu,
- rozpoznanie viacerých typov informačných zdrojov pomocou praktických príkladov,
- identifikovanie pozitívnych, negatívnych a neutrálnych prejavov správania a reakcií ľudí v komentároch, statusoch, postoch.

Komunikačné prostriedky a pravidlá

- rozširovanie slovnej zásoby prostredníctvom aktuálnych tém dialógu a riešenia vecných problémov,
- vety a jednoduché súvetia pri vyjadrovaní rôznych komunikačných zámerov,
- uplatňovanie melódie, dôrazu a pohybových prostriedkov pri vedení dialógu,
- uplatňovanie pravidiel výslovnosti spisovnej variety rómčiny, rozlišovanie bežnej hovorenej rómčiny a spisovnej rómčiny,
- uplatňovanie osvojených pravopisných pravidiel v písanej a elektronickej korešpondencii,
- uplatňovanie zdvorilosti a rešpektu voči dospelému účastníkovi dialógu.

Hovorená produkcia

Výkonový štandard

Žiak vie/dokáže:

- vytvoriť myšlienково ucelené hovorené texty s konkrétnym komunikačným zámerom,
- svoj hovorený prejav vylepšiť pomocou otázok alebo jednoduchých grafických nástrojov,
- aktívne počúvať hovorené prejavy iných, vie klásť otázky k obsahu,
- reprodukovat', vytvoriť a ústne predniesť príbeh so zápletkou a jej riešením,
- sformulovať jednoduchý dynamický opis (opis pracovného postupu),
- ústne opísať objekty (predmety, osoby, prostredie) vystavené priamemu pozorovaniu,
- v súvislom hovorenom prejave vyjadriť svoj názor na bežné alebo aktuálne témy, zdôvodniť ho, prípadne skorigovať,
- rozlíšiť medzi súkromným a verejným hovoreným prejavom, vie pripraviť a predniesť jednoduchý rečnícky prejav s informačnou funkciou (napr. sprevádzanie návštevy po škole, obci a pod.), detský veršovaný slovesný repertoár (detská báseň, text piesne, vinš),
- použiť pri tvorení hovoreného textu primerané znalosti slovnej zásoby,
- v hovorenom prejave uplatniť pravidlá spisovnej výslovnosti, vhodnú moduláciu hlasu a vhodné pohybové prostriedky.

Obsahový štandard

Príprava a prednes hovoreného prejavu

- rozlišovanie spontánneho a pripraveného hovoreného prejavu,
- rozlišovanie medzi komunikáciou v domácnosti (tykanie) a v škole (vykanie), tvorenie jednoduchých otázok a odpovedí s cudzou osobou (sociálny pracovník, komunitný pracovník, lekár, náhodný hosť),
- samostatný výber témy prejavu a zdôvodnenie výberu podľa komunikačného zámeru,
- spôsoby zhromažďovania informácií potrebných na rozvíjanie témy,
- usporiadanie informácií a samostatné vytvorenie osnovy textu,
- súvislé a myšlienково ucelené rozvíjanie témy podľa konkrétneho komunikačného zámeru: informovať, vyrozprávať, opísať, zdôvodniť, vyjadriť pocity,
- používanie jednoduchých argumentov na podporu názoru, rozlišovanie medzi faktami a domnienkami,
- prednes hovoreného prejavu v prostredí triedy, školy alebo na verejnosti.

Reflexia hovoreného/počúvaného prejavu

- vylepšovanie hovoreného prejavu pomocou kontrolných otázok k obsahu, osnove a použitým komunikačným prostriedkom;
- vylepšenie hovoreného prejavu pomocou jednoduchých grafických nástrojov zameraných na odpovede,

- aktívne počúvanie hovoreného prejavu iných osôb, kladenie otázok k obsahu textu,
- kladenie otázok rozvíjajúce vlastné nápady alebo nápady spolužiakov pri tvorení textu,
- formulovanie a zdôvodnenie odpovedí na položené otázky.

Žánre hovoreného textu

- tvorenie informačných textov určených pre verejné (školské) prostredie: oznámenie, správa (napr. do školského rozhlasu), pozvánka (na školské/záujmové podujatie),
- rozprávanie prežitej skúsenosti, objasňovanie udalosti, plánovanie udalosti, reálny alebo vymyslený príbeh so zápletkou a jej riešením,
- tvorenie jednoduchého opisu objektov (predmety, osoby, prostredie) vystavené priamemu pozorovaniu: vybavenie domácnosti, predmety používané pri varení, praní, upratovaní, rola otca v domácnosti, štýl obliekania, obsah školskej tašky, vybavenie triedy,
- vyjadrenie názoru na bežnú alebo aktuálnu tému, jeho zdôvodnenie, prípadne korigovanie názoru na základe argumentov spolužiakov,
- nácvik jednoduchého rečnickeho prejavu s informačnou funkciou (napr. sprevádzanie návštevy po škole, obci).

Komunikačné prostriedky a pravidlá

- používanie rôznych vetných a súvetných štruktúr pri rozvíjaní témy s konkrétnym komunikačným zámerom,
- používanie vhodnej slovnej zásoby podľa témy a komunikačného zámeru textu (oslovenia, expresívne výrazy a frazémy),
- porovnávanie a odlišovanie spisovnej a nárečovej rómčiny, spisovných a nárečových tvarov (so zameraním na nárečový región, v ktorom žiaci žijú),
- zdokonaľovanie zvukovej a pohybovej stránky hovoreného prejavu,
- uplatňovanie pravidiel rómskeho pravopisu.

Písaná produkcia

Výkonový štandard

Žiak vie/dokáže:

- tvoriť primeraný súvislý písaný alebo obrazovo-písaný text na zadanú tému,
- k svojmu komunikačnému/autorskému zámeru zvoliť vhodný druh textu a zohľadňovať pri tvorbe písaného textu základné znaky zvoleného žánru a slohového postupu,
- primerane uplatniť v písomnom prejave pravidlá rómskeho pravopisu,
- využiť písanie ako učebnú stratégiu pri práci s textom (identifikuje a vypíše kľúčové slová, zapíše si dôležité poznámky, dokáže parafrázovať určité časti textu, kladie relevantné otázky k obsahu textu),
- napísať príbeh alebo osobný zážitok so zápletkou a jej riešením,

- vyjadriť v písanom príbehu zámernosť konania postáv (najmä protagonistu), začleniť do príbehu vhodným spôsobom opisné časti (opis postáv, prostredia),
- sformulovať jednoduchý dynamický opis (opis pracovného postupu) aj s využitím podporného obrazového materiálu,
- písomne opísať objekty (predmety, osoby, prostredie) vystavené priamemu pozorovaniu,
- písomne sformulovať argumenty na podporu svojho postoja k téme,
- použiť pri tvorení písaného textu primerané znalosti slovnej zásoby, lexikálnych vzťahov a vetných štruktúr,
- upraviť vlastný písaný text po obsahovej, kompozičnej, jazykovej a formálnej stránke na základe osvojených znalostí a zručností,
- pri úprave formálnej stránky tvoreného textu uplatniť svoje grafické zručnosti (aj s využitím počítačových textových editorov).

Obsahový štandard

Proces tvorenia a revidovania textu

- výber témy podľa komunikačného/autorského zámeru a potenciálneho adresáta,
- vyjadrenie komunikačného zámeru (informovať, vyrozprávať dej, opísať znaky a vlastnosti, vysvetliť, objasniť niečo) v produkovanom texte,
- výber vhodného slohového postupu na vyjadrenie zamýšľaného obsahu,
- využívanie vhodných spôsobov zhromažďovania jazykového materiálu (slov, slovných spojení a vetných celkov) k zvolenej téme (fáza invencie),
- výber vhodného jazykového materiálu pre produkováný text (fáza selekcie),
- usporiadanie jazykového materiálu, napr. s využitím podrobnej alebo stručnej osnovy (fáza kompozície),
- členenie textu s využitím podrobnej alebo stručnej osnovy,
- tvorenie konceptu a upravovanie obsahu, členenia a jazyka textu,
- pravopisná korektúra v rozsahu osvojených pravopisných zručností,
- grafická úprava textu (aj pomocou základných možností textového editora),
- prezentovanie vlastného textu v prostredí triedy, školy alebo na verejnosti.

Metakognitívne procesy pri písaní textu

- plánovanie vhodného postupu pri tvorbe textu,
- poznanie podobností a rozdielov medzi písanou a hovorenou produkciou,
- uvedomovanie si výhod a limitov písanej produkcie,
- stanovenie cieľa pri komunikovaní písaním,
- uplatňovanie vhodných stratégií a postupov vedúcich k vytvoreniu textu podľa zadania,
- monitorovanie priebehu tvorenia textu pri plánovaní, samotnom písaní textu a jeho editovaní,
- hodnotenie procesu tvorenia textu a jeho výsledku, analýza a vylepšovanie vlastného textu (obsahová súdržnosť a formálna nadväznosť jednotlivých častí textu),

- experimentovanie s rôznymi nápadmi pri tvorení textu,
- kladenie otázok, ktoré rozvíjajú vlastné nápady alebo nápady spolužiakov pri tvorení textu.

Žánre písaného textu

- tvorenie primeraných žánrov písaného alebo obrazovo-písaného textu,
- písanie informačných textov určených pre verejné (školské) prostredie: oznámenie, správa,
- tvorenie písanej alebo elektronickej pozvánky na školské/záujmové podujatie, kombinovanie jazykovej a obrazovej zložky (prepojenie s výtvarnou výchovou a s informatikou),
- stručné písomné zhrnutie odborných informácií,
- písanie reálneho alebo vymysleného príbehu so zápletkou a jej riešením (vyjadrenie zámernosti konania postáv, začlenenie opisných častí do príbehu),
- vytvorenie jednoduchého opisu pracovného postupu s využitím podporného obrazového materiálu,
- vytvorenie opisu predmetu, osoby, živočícha alebo prostredia na základe priameho pozorovania,
- písomné vyjadrenie názoru na bežnú alebo aktuálnu tému a jeho zdôvodnenie,
- sebvýjadrenie prostredníctvom primeraných techník tvorivého písania.

Komunikačné prostriedky a pravidlá

- používanie rôznych vetných a súvetných štruktúr pri rozvíjaní témy s konkrétnym komunikačným zámerom (informovať, objasniť, vyjadriť názor, zaujať a pod.),
- používanie vhodnej slovnej zásoby podľa témy a komunikačného zámeru textu (expresívne výrazy a frazémy, primerané odborné a abstraktné slová atď.),
- uplatňovanie lexikálnych a slovotvorných vzťahov pri používaní jednotlivých slovných druhov s cieľom pestrého, presného a výstižného vyjadrenia,
- uplatňovanie prostriedkov nadväzovania viet v texte: pripájacie častice, opakovanie slov, synonymické opakovanie, opakovanie rovnakých tvarov slovesa, slovotvorne súvisiace slová,
- používanie vhodnej slovnej zásoby a lexikálnych vzťahov podľa témy a komunikačného zámeru textu,
- využívanie primeraných grafických prostriedkov v písanom alebo elektronickej texte (veľkosť, typ, farba písma, grafické rozmiestnenie textu a ďalšie možnosti textového editora).

Osvojovanie a uplatňovanie pravopisu

- *fonemický pravopis*: automatizácia získaných pravopisných zručností,
- *etymologický pravopis*: automatizácia získaných pravopisných zručností; nácvik pravopisu prevzatých a domácich slov,
- *sémantický pravopis*: automatizácia získaných pravopisných zručností,
- *morfemický pravopis*: uplatňovania morfemického pravopisu pri spodobovaní; skloňovanie podstatných a prídavných mien ako východisko uplatňovania morfemického pravopisu pri pravopise pádových koncoviek; morfemický pravopis ďalších slovesných tvarov a slovotvorných prípon,

- *gramatický pravopis*: rozlišovanie nominatívu jednotného a množného čísla pri prídavných menách a podstatných menách, určovanie rodu a slovného druhu; aplikovanie vedomostí o písaní samohlások a spoluhlások *d', l', ň, ť*, aplikovanie vedomostí o písaní záporovej častice **na** pri slovesách,
- *interpunkčný pravopis*: uplatňovanie pravidiel interpunkčného pravopisu.

Vecná recepcia

Výkonový štandard

Žiak vie/dokáže:

- aktívne počúvať rôzne typy vecných textov, rozumie ich explicitným významom,
- vyvodí pomocou otázok implicitné významy z počúvaného vecného textu,
- samostatne čítať primerané vecné texty, porozumieť ich explicitným významom,
- vyvodí pomocou otázok implicitné významy z čítaného vecného textu,
- využívať jednoduché stratégie porozumenia textu: identifikovať a písomne zaznamenať kľúčové slová textu, napísať stručné zhrnutie kľúčových informácií, triediť informácie, tvoriť otázky k textu, organizovať informácie pomocou jednoduchých grafických nástrojov, pojmového mapovania a pod.,
- odlíšiť texty podľa komunikačného zámeru (informácia, opis, rozprávanie, vysvetľovanie, presvedčanie) a pozná základné znaky rôznych typov textu,
- pomocou osnovy rozdeliť text na časti a použiť osnovu pri zhrnutí informácií, reprodukcii textu alebo pri využití získaných informácií vo vlastnom texte,
- informácie z textu objasniť, prepojiť ich so svojimi doterajšími znalosťami a skúsenosťami, vyjadriť pritom svoj názor a jednoducho ho zdôvodniť, vie získané informácie interpretovať verejne a využiť ich pri učení sa, v bežnom živote alebo pri záujmových aktivitách,
- aplikovať pri porozumení textu primerané znalosti o vetách a súvetiach,
- aplikovať pri porozumení textu primerané znalosti slovnej zásoby a lexikálnych vzťahov (synonymá, homonymá, antonymá).

Obsahový štandard

Porozumenie textu

- aktívne počúvanie a porozumenie, samostatné čítanie a prezeranie primeraných rómskych textov v rámci obsahov jednotlivých vzdelávacích oblastí,
- reprodukovanie obsahu s porozumením rómskeho textu, rozhovor o texte,
- reagovanie na kladené otázky z rómskeho textu,
- úlohy na vyvodzovanie implicitných významov z rómskeho textu (vytváranie inferencií): hľadanie súvislostí medzi informáciami v texte, prepájanie informácií z textu s doterajšími znalosťami a skúsenosťami žiaka, objasňovanie informácií, formulovanie predpokladov a ich overovanie; vyjadrovanie názoru a jeho jednoduché zdôvodnenie,

- tvorenie textov v rómskom jazyku podľa žánru (opis, rozprávanie),
- využitie osnovy pri reprodukcii rómskeho textu alebo pri využití získaných informácií vo vlastnom rómskom texte.

Metakognitívne procesy pri recepcii vecného textu

- monitorovanie a hodnotenie vlastného porozumenia žiakom na základe systematickej spätnej väzby učiteľa na výkon (správnosť/prijateľnosť porozumenia) a spätnej väzby na hodnotenie vlastného výkonu žiakom („*Myslel si si, že si správne odpovedal, a mal si pravdu.*“),
- reflexia neporozumenia a jeho príčin: identifikovanie nejasností, kladenie otázok, hľadanie odpovedí,
- plánovanie – vymedzenie potrebného času, voľba vhodného postupu pri práci s textom,
- samostatné používanie jednoduchých postupov a stratégií učenia sa z rómskeho textu,
- stručné súhrny kľúčových informácií a poznatkov z rómskeho textu,
- rozlišovanie rómskeho textu podľa komunikačného zámeru (informácia, opis, rozprávanie, vysvetľovanie, presvedčanie) a rozpoznanie základných znakov rôznych typov textu,
- tvorenie vlastných otázok k rómskemu textu,
- podporovanie aktívneho čitateľa/poslucháča schopného vlastné čítanie/počúvanie zlepšovať, objektívne posúdiť výsledky čítania/počúvania a v komunikácii s druhými ich vyjadriť, zdôvodniť, prípadne korigovať.

Žánre vecného textu

- rozpoznanie základných znakov informačného rómskeho textu: presnosť, stručnosť a prehľadnosť,
- porozumenie informačným žánrom: odborná informácia, mediálna správa,
- porozumenie nesúvislým informačným žánrom: jazykový slovník,
- rozpoznanie základných znakov rozprávacieho rómskeho textu: subjektívnosť, časová následnosť, príčinnno-dôsledkové vzťahy,
- porozumenie príbehu zo života Rómov so zápletkou a jej riešením, porozumenie zámernosti konania postáv a funkcie opisných častí v príbehu,
- porozumenie jednoduchým opisným žánrom: opis pracovného postupu, opis objektu (predmet, živočích, osoba),
- porozumenie jednoduchých rečníckych prejavov.

Komunikačné prostriedky a pravidlá

- rozoznávanie prostriedkov nadväzovania viet v rómskom texte,
- úloha súvetnej stavby pri porozumení textu (základné typy jednoduchého súvetia v podobe vetných modelov, bez použitia terminológie),
- základné poznávanie významu a funkcie jednotlivých slovných druhov v texte,
- pojem skloňovanie a pádové otázky,

- rozlišovanie tvarov podstatných mien, prídavných mien a zámen v texte; rozlišovanie slovesného času v texte,
- vyvodzovanie významov nových alebo neznámych slov z textu: abstraktné slová (názvy vlastností a názvy dejov), odborné slová, viacvýznamové slová, ustálené slovné spojenia s priamym významom, ustálené slovné spojenia s obrazným významom (príslovia, porekadlá, pranostiky a iné primerané frazémy).

Zážitková recepcia

Výkonový štandard

Žiak vie/dokáže:

- vyjadriť svoj estetický zážitok z vekovo primeraných literárnych textov na základe ich prehĺbeného porozumenia a emocionálno-estetickéj osobnej skúsenosti,
- vytvárať inferencie (vyvodzuje informácie z textu), obohacujúce porozumenie textu a prepájajúce explicitné aj implicitné textové významy so svojimi skúsenosťami,
- rozlíšiť okrem základných (rozprávka, povesť, riekanka a pod.) aj ďalšie žánre literatúry pre deti, vrátane hybridných a synkretických literárnych útvarov (obrázkový príbeh),
- rozlíšiť základné štruktúrno-výrazové komponenty umeleckého textu (napr. rozprávač, téma, zápleтка a pod.),
- identifikovať a vymenovať žánre literatúry pre deti a mládež aj s uvedením príkladov z najnovšej tvorby pre deti a mládež,
- prepojiť svoj postoj k zobrazenému správaniu postáv a k ich činom z morálneho hľadiska,
- konštruktívne komunikovať, identifikovať a držať sa témy rozhovoru, rozpoznať možnú manipuláciu,
- využiť estetickú skúsenosť z literárneho textu vo vlastnej hovorenej alebo písanej produkcii,
- zrozumiteľne vyjadrovať svoje myšlienky a prispôbiť prejav komunikačnej situácii.

Obsahový štandard

Čítanie s porozumením

- samostatné prerozprávanie obsahu čítaného alebo počúvaného rómskeho textu, reprodukovanie deja s jednou dejovou líniou s obrazovou alebo slovnou oporou a bez nej,
- predvídanie z počutého alebo prečítaného rómskeho textu,
- vyvodzovanie základných implicitných významov z čítaného alebo počúvaného rómskeho textu pomocou ústnych a jednoduchých písomných otázok,
- vysvetľovanie významu neznámych slov a slovných spojení,
- formulovanie vlastných myšlienok a záverov z prečítaného vlastnými slovami,

- porozumenie literárnym pojmom, umeleckému zobrazeniu skutočnosti, obrazným a symbolickým významom slov,
- porovnávanie informácií, motívov, udalostí z rôznych druhov umeleckých rómskych textov navzájom, porovnávanie rôznych typov spracovania príbehu (dramatická, rozhlasová, filmová podoba).

Čítanie pre zážitok

- opakované čítanie obľúbených rómskych textov, výber tém a žánrov podľa záujmov,
- sebapoznávanie, porovnávanie vlastných čitateľských aktivít a skúseností z čítania s rovesníkmi, hľadanie zhôd a rozdielov,
- vyjadrovanie postoja a zdieľanie vlastných pocitov, myšlienok, zážitkov z textu a z ilustrácie verbálnym aj neverbálnym spôsobom,
- pátranie po rozprávkach, príbehoch, legendách k histórii Rómov, skúmanie, zaznamenávanie, prezentovanie,
- poznávanie regionálne a lokálne príznačných skupín obyvateľstva podľa druhu obživy, ich sociálneho statusu, ozrejmienie činností, dôležitosti a významu ich práce v rámci dedinského/mestského spoločenstva,
- stvárnenie obsahu textu metódami tvorivej dramatiky, výtvarnými alebo hudobnými činnosťami,
- formovanie empatie, súcitu, hodnôt a postojov na základe čítaného alebo počutého rómskeho textu,
- sprostredkovanie umeleckého zážitku cez rôzne formy spracovania textu – divadelné, filmové, rozhlasové a iné spracovanie literárnych diel,
- uvedomovanie si autorstva a kontextu vzniku literárnych diel.

Samostatný/sebavedomý čitateľ

- samostatné budovanie čitateľského portfólia, vedenie podrobnejších záznamov o svojom čítaní a jeho pokrokoch,
- čítanie a reflexia čítania textov rôznych žánrov, stanovovanie individuálnych čitateľských cieľov a výziev v čítaní, formovanie jednoduchých rituálov,
- uvažovanie o zobrazení postáv, faktov, dejov v texte v kontexte doby a kultúry, vyjadrovanie názoru, pokusy o hodnotenie.

Metakognitívne procesy pri recepcii literárneho textu

- hodnotenie vlastného porozumenia textu žiakom (nadväznosť na monitorovanie vlastného čítania),
- posúdenie porozumenia/neporozumenia textu; hľadanie dôvodu prípadného neporozumenia (neznámy kontext, písaný text v nárečí/inom dialekte, nezrozumiteľné vyjadrenia, slovná zásoba),

- tvorenie vlastných interpretačných otázok k rómskemu textu,
- plánovanie čítania a odhadovanie času na čítanie.

Tematické okruhy a žánre na výber

- tematické oblasti z 1. cyklu ostávajú v platnosti a obohacujú sa o nové témy: sociálna situácia v rómskych komunitách, vzájomné vzťahy v rómskej rodine, osobné záujmy a potreby, úcta k starším, česť/čestnosť, porozumenie, rozmanitosť kultúr v spoločnosti, zdravý životný štýl, bezpečnosť, hudobná a tanečná kultúra Rómov, rómske divadlo a umenie, ohrozenie a ochrana životného prostredia, pomoc ľuďom a zvieratám v núdzi;
- súčasné literárne prozaické texty, texty z ľudovej slovesnosti, texty reprezentujúce rómsku literatúru na Slovensku;
- texty na počúvanie: krátke príbehy, rozprávky, legendy, divadelné hry, rozhovory, piesne;
- texty na čítanie: dialogické texty, ilustrované literárne texty, príbehy zo života Rómov, rozprávky, legendy, príslovia, básne, divadelné hry, zábavné texty, rómske hádanky, vtipy, kvízy, zábavné príbehy, jazykolamy.

Vzdelávacie štandardy rómskeho jazyka a literatúry pre 3. cyklus

Hlavným cieľom 3. cyklu je rozvíjanie sociálne a kultúrne významných gramotnostných schopností žiaka, ktoré sú dôležité v súčasnej informačnej spoločnosti. Dôraz sa kladie na postupné využívanie čoraz širšieho spektra mimoučebnicových textov a multimediálnych komunikátov so zámerom vyhľadávať, triediť a kriticky hodnotiť informácie a informačné zdroje. S tým súvisí rozvíjanie argumentačných zručností a schopnosti riešiť problémy. Zároveň je úlohou tretieho cyklu rozvíjať emočnú sebareguláciu žiaka a efektívnu spoluprácu a komunikáciu v kolektíve.

Ciele vzdelávania pre 3. cyklus

- Aktívne vstupovať do hovorenej a písanej komunikačnej interakcie, vecne a sociálne primerane reagovať na repliky komunikačného partnera, formulovať primerané argumenty.
- Pripraviť a prezentovať primerané hovorené a obrazovo-hovorené rómske texty s komunikačným zámerom objasniť problém alebo presvedčiť adresáta.
- Vytvoriť primeraný písaný, obrazovo-písaný alebo digitálny rómsky text s cieľom objektívne informovať, objasniť problém a vyjadriť názor podložený argumentmi.
- Uplatňovať stratégie tvorby písaného textu, regulovať vlastný proces písania, uplatniť znalosti rómskeho pravopisu.
- Čítať a počúvať rôzne druhy vecného textu, rozumieť mu, zhrnúť a vyhodnotiť získané informácie, využiť informácie pri vzdelávaní a v iných komunikačných oblastiach.
- Uplatňovať stratégie porozumenia rómskemu textu, plánovať a monitorovať úspešnosť porozumenia, regulovať vlastné porozumenie textu.

- Získať a spracovať informácie z rôznych médií (tlačených, digitálnych, audiovizuálnych), veku primerane kriticky posúdiť pravdivosť a spoľahlivosť informácií a ich zmysluplné využitie.
- Nadobudnúť estetickú skúsenosť z recepcie rôznych literárnych žánrov, zdieľať obsahové, emocionálne a hodnotové posolstvá textu vo vlastných tvorivých aktivitách.
- Objasniť príslušnosť literárnych diel ku kultúrnemu dedičstvu s dôrazom na hodnotu empatie, tolerance a rešpektu človeka k človeku.
- Uplatňovať tvorivosť pri riešení úloh, problémov a projektov, efektívne pritom spolupracovať v kolektíve.
- Použiť pri porozumení a tvorení textu znalosti o systéme jazykových prostriedkov, využívať pritom jazykové slovníky v knižnej a elektronickej podobe.
- Objasniť význam a dôležitosť jazyka ako reprezentanta vlastnej identity a národnej kultúry, chápať potrebu dobrého ovládania spisovnej variety rómčiny v rámci vzdelávania a aktívnej účasti v sociálnom a občianskom živote.
- Rešpektovať jazykovú a kultúrnu rôznorodosť v spoločnosti, chápať jazykové potreby príslušníkov iných národov a národností.

Komunikačná interakcia

Výkonový štandard

Žiak vie/dokáže:

- spolupracovať pri vedení dialógu s komunikačným partnerom, vecne rozvíjať dialóg, aktívne a kriticky reagovať na repliky komunikačného partnera,
- nenásilným spôsobom komunikovať svoje postoje, pocity a potreby s rešpektom k sebe a ku komunikačnému partnerovi,
- pomenovať rôzne aspekty svojej identity a vysvetliť, ktoré rôzne vplyvy pôsobia na utváranie identity,
- prejaviť pozitívne pocity o svojom tele, ktoré majú vplyv na zdravie, sebaobraz a správanie (imidž tela) v období dospievania,
- uplatňovať pri vedení dialógu zásady zdvorilosti, sociokultúrne zvyklosti, ale aj asertívny prístup,
- zdôvodniť potrebu starostlivosti o prírodné a kultúrne dedičstvo a verejné priestranstvá a podobne,
- vysvetliť na konkrétnych príkladoch funkciu peňazí ako prostriedku na zabezpečenie životných potrieb,
- opísať moderné spôsoby platenia a rozlíšiť platobné karty podľa funkcie (debetné, kreditné),
- rozlíšiť a rešpektovať špecifiká komunikačnej interakcie v rôznych jazykoch,
- podnietiť komunikáciu a diskutovať o primeranej aktuálnej alebo odbornej téme, dodržiavať pritom pravidlá skupinovej diskusie,

- vyjadriť názor na primerané spoločensky aktuálne témy, riešiť problémy, svoje stanoviská podporiť rôznymi druhmi argumentov,
- rešpektovať názory iných, nesúhlas vyjadriť sociálne primeraným spôsobom a na základe podložených argumentov,
- využiť na komunikáciu situačne vhodné hovorené, obrazovo-hovorené alebo písané komunikačné kanály,
- efektívne spolupracovať a komunikovať pri riešení problémov v kolektíve, chápať príčiny konfliktov a vie im reguláciou svojho správania predchádzať,
- identifikovať a popísať nepravdivé a nebezpečné obsahy v mediálnom prostredí,
- vybrať a použiť vhodné digitálne nástroje na komunikáciu,
- vytvoriť jednoduchý a zmysluplný digitálny obsah.

Obsahový štandard

Komunikačné zvyklosti a viacjazyčnosť

- komunikačná situácia, komunikačné činitele, zásady kooperácie a zdvorilosti,
- komunikovanie svojich postojov, pocitov a potrieb s rešpektom k sebe a ku komunikačnému partnerovi,
- rôzne aspekty identity a toho, čo žiaka formuje počas života,
- rozhovor o tom, čo spôsobí úmyselne nepravdivá informácia,
- situačne vhodné používanie jednotlivých variet rómčiny (štandardná varieta, slang, nárečie),
- nácvik interakcie v rôznych komunikačných situáciách (napríklad praktické využitie peňazí, moderné spôsoby a nástroje platenia – internetbanking a bezpečnosť pri platení),
- poznávanie a porovnávanie komunikačnej interakcie vo viacerých jazykoch,
- viacjazyčné prostredie na Slovensku, chápanie jazykových a kultúrnych potrieb príslušníkov iných národov a národnostných menšín.

Efektívna a asertívna komunikácia

- nácvik kooperácie v priamom alebo v sprostredkovanom dialógu: komunikovať primerané množstvo informácií, hovoriť pravdivo, k veci, jasne a zrozumiteľne,
- uplatňovanie zásad zdvorilosti a sociokultúrnych zvyklostí,
- pravidlá asertívnej komunikácie, asertívne techniky a ich nácvik,
- druhy argumentov, argumentačných techník a ich nácvik,
- rozlišovanie tvrdenia, argumentu a presvedčenia,
- iniciovanie diskusie, diskutovanie v skupinách na aktuálnu alebo odbornú tému (napr. uplatňovanie princípov ekologického záhradníčenia pri starostlivosti o školskú/komunitnú záhradu),
- uplatňovanie efektívnej dialogickej komunikácie pri riešení problémov v kolektíve, regulovať svoje správanie a tak predchádzať potenciálnym konfliktom,
- participácia v internetovej diskusii, zapojenie do diskusného fóra,

- identifikovanie manipulatívnej komunikácie a obranná reakcia na ňu,
- poznávanie a porovnávanie komunikačnej interakcie vo viacerých jazykoch (kontaktné prostriedky, tykanie – vykanie, symbolika gest, farieb a pod.),
- vyjadrovanie názorov na aktuálnu spoločenskú tému, podporenie stanoviska rôznymi druhmi argumentov,
- podporovanie empatického vzťahu k vlastnému telu, zdravé sebavedomie a seba prijatie,
- rešpektovanie názoru účastníkov diskusie, vyjadrenie nesúhlasu alebo námietky sociálne primeraným spôsobom s podporou argumentov,
- dodržiavanie pravidiel skupinovej diskusie (prihlásiť sa o slovo, počkať na vyzvanie, neskákať do reči, reagovať jazykovo a sociálne primerane).

Neformálna a formálna korešpondencia

- nácvik inštitucionálneho dialógu (u lekára, na úrade, v záujmových inštitúciách a pod.),
- nácvik sprievodného dialógu pri vykonávaní spoločných činností,
- nácvik vecného dialógu o aktuálnej alebo odbornej téme,
- nácvik bežnej a úradnej elektronickej korešpondencie prostredníctvom e-mailu,
- používanie veľkých písmen na vyjadrenie úcty,
- jazykové a grafické špecifiká krátkych textových správ,
- vytváranie jednoduchých digitálnych obsahov.

Komunikačné prostriedky a pravidlá

- porozumenie a používanie tematickej a odbornej slovnéj zásoby v rámci obsahového zamerania interakčných a diskusných aktivít,
- nadväzovanie replík v dialógu, používanie vhodných jazykových prostriedkov,
- využívanie argumentačnej funkcie komunikačných prostriedkov (príklady, citáty, frazémy, dôraz, gestá),
- uplatňovanie pravidiel spisovnej výslovnosti,
- situačne vhodné používanie zvukových, pohybových a mimojazykových prostriedkov,
- uplatňovanie osvojených pravopisných pravidiel v písanej a v elektronickej interakcii.

Hovorená produkcia

Výkonový štandard

Žiak vie/dokáže:

- vytvoriť obsahovo a formálne súdržné hovorené texty s rôznym komunikačným zámerom a s uplatnením jednotlivých slohových postupov,
- rozlíšiť rôzne žánre hovoreného alebo obrazovo-hovoreného (multimodálneho) textu;
- použiť pri príprave hovoreného alebo multimodálneho textu vhodné obsahové, kompozičné, jazykové a vizuálne stratégie,

- ústnou formou zhrnúť a zhodnotiť informácie získané z rôznych zdrojov a využiť ich pri vzdelávaní alebo sebvýjadrení,
- pripraviť a prezentovať hovorený alebo obrazovo-hovorený text s komunikačným zámerom sprostredkovať informácie a objasniť problém,
- pripraviť a predniesť príležitostný rečnícky prejav a využívať pritom sugestívnu funkciu komunikačných prostriedkov,
- pripraviť a predniesť rečnícky prejav s komunikačným zámerom presvedčiť adresáta, používať pritom rôzne druhy argumentov a argumentačnú funkciu komunikačných prostriedkov,
- aktívne a kriticky počúvať hovorené prejavy iných, analyzovať a zhodnotiť obsahovú, kompozičnú a jazykovú stránku a vyjadriť svoje stanovisko,
- využiť pri príprave hovoreného alebo obrazovo-hovoreného prejavu vhodnú slovnú zásobu, lexikálne vzťahy a vetné štruktúry podľa komunikačného zámeru, slohového postupu a použitého žánru textu,
- hovorený prejav predniesť kultivovane, s rešpektovaním pravidiel spisovnej výslovnosti, s vhodnou moduláciou hlasu a súhrou jazykových, popri jazykových aj mimojazykových prostriedkov,
- porozumieť primeraným jazykovedným pojmom a termínom, používať ich pri analýze a hodnotení textov.

Obsahový štandard

Kultivovanie hovoreného prejavu

- písomná príprava hovoreného a obrazovo-hovoreného textu podľa týchto fáz: výber témy, zhromažďovanie materiálu, selekcia a kompozícia, tvorba konceptu, úprava textu,
- písomná príprava hovoreného a obrazovo-hovoreného textu s komunikačným zámerom sprostredkovať informácie a objasniť problém z rodinného prostredia, resp. zo školského prostredia podľa individuálnych schopností žiaka/čky,
- príprava vizuálnej zložky textu a jej úprava pri obrazovo-hovorenom texte,
- príprava obsahovo a formálne súdržného hovoreného textu s rôznym komunikačným zámerom a s uplatnením jednotlivých slohových postupov v komunikácii s členom rodiny o rozdeľovaní úloh v domácnosti, s učiteľmi o obľúbených a neobľúbených predmetoch v škole, o tom, čo chcú robiť po ukončení základnej školy,
- vhodné stratégie prípravy a úpravy textu (obsahové, kompozičné, jazykové a vizuálne),
- nácvik kultivovaného prednesu hovoreného prejavu,
- nácvik kultivovanej prezentácie obrazovo-hovoreného textu, funkčné prepájanie jazykovej a obrazovej zložky,
- prezentovanie vlastného textu v prostredí triedy, školy alebo na verejnosti.

Reflexia hovoreného/počúvaného prejavu

- sebareflexia prezentovaného prejavu,
- aktívne a kritické počúvanie hovorených prejavov iných,
- analyzovanie a hodnotenie obsahovej, kompozičnej, jazykovej, prednesovej a vizuálnej stránky prejavu podľa vopred stanovených kritérií,
- formulovanie argumentov pri vyjadrovaní stanoviska k vlastnému alebo inému hovorenému prejavu.

Žánre hovoreného a obrazovo-hovoreného textu

- presvedčací (persuazívny) rečnícky prejav: vyjadrenie názoru na aktuálne témy s podporou argumentov a s cieľom presvedčiť adresáta,
- príprava odbornej informácie,
- príležitostný rečnícky prejav: slávnostný príhovor, moderovanie podujatia.

Komunikačné prostriedky a pravidlá odborného hovoreného a obrazovo-hovoreného

- porozumenie a používanie tematickej a odbornej slovnej zásoby v rámci obsahového zamerania textu,
- využívanie argumentačnej funkcie komunikačných prostriedkov: príklady, fakty, citáty, dôraz, pauza, gestá, grafické prostriedky v obrazovo-hovorenom texte (s využitím možností textového editora),
- využívanie sugestívnej funkcie komunikačných prostriedkov: zámerné opakovanie, enumerácie, rečnícke otázky, apely, frazémy a iné expresívne výrazy, metafora a metonymia,
- uplatňovanie pravidiel spisovnej výslovnosti,
- primeraná modulácia hlasu a situačne vhodné používanie pohybových a mimojazykových prostriedkov.

Písaná produkcia**Výkonový štandard****Žiak vie/dokáže:**

- vytvoriť obsahovo a formálne súdržné písané texty s rôznym komunikačným zámerom a s uplatnením jednotlivých slohových postupov,
- rozlíšiť rôzne druhy a žánre textov a ich funkcie pri komunikácii písaním,
- zdôvodniť voľbu druhu textu pre naplnenie svojho komunikačného/autorského zámeru v písanej produkcii,
- tvoriť písané texty ako prostriedok sebavyjadrenia a ako prejav nadobudnutého poznania v zadanej téme,

- adekvátne skúsenostiam rešpektovať princípy vyplývajúce zo zákonitostí textovej výstavby (princíp prehľadnosti, postupnosti),
- využiť písanie ako učebnú stratégiu pri práci s textom (dokážu vytvoriť súhrn, zostručiť rozsiahlejšie časti textu, vizualizovať obsah textu s použitím grafických nástrojov),
- zohľadniť očakávania (potenciálneho) adresáta textu pri písanej produkcii,
- používať pri tvorbe písaného textu vhodné obsahové, kompozičné, jazykové a grafické stratégie, využiť jazykové slovníky v tlačenej aj digitálnej forme,
- využiť pri príprave písaného alebo obrazovo-písaného textu vhodnú slovnú zásobu, lexikálne vzťahy a vetné štruktúry podľa komunikačného zámeru, slohového postupu a použitého žánru textu,
- využiť pravopisné pravidlá a princípy v písanom prejave,
- monitorovať priebeh písania a korigovať vlastný písaný text z obsahového, kompozičného, jazykového a formálneho hľadiska,
- pri úprave formálnej stránky tvoreného textu uplatniť svoje grafické zručnosti s využitím počítačových textových editorov,
- primerane skúsenostiam analyzovať a zhodnotiť kvalitu vlastného písaného textu a vlastný proces tvorenia textu, využívať pri tom znalosti jazykovedných pojmov a termínov.

Obsahový štandard

Proces tvorenia textu

- vyjadrenie komunikačného zámeru (informovať, vyrozprávať dej, opísať znaky a vlastnosti, vysvetliť, objasniť niečo, obhájiť stanovisko a pod.) v produkovanom texte v závislosti od vlastného komunikačného cieľa (čo chcem písaným textom dosiahnuť),
- individuálna voľba témy podľa komunikačného/autorského zámeru a potenciálneho/reálneho adresáta,
- voľba vhodného slohového postupu na komunikovanie zamýšľaného obsahu,
- využívanie efektívnych spôsobov zhromažďovania jazykového materiálu (slov, slovných spojení a vetných celkov) k zvolenej téme aj s využitím relevantných zdrojov a interakcie s inými osobami (fáza invencie pri tvorení textu, napr. asociačné zhlukovanie, pojmové mapovanie, výpisky zo zdrojov, rozhovory s inými a pod.),
- využívanie efektívnych stratégií pri štruktúrovaní obsahu produkovateľného textu (napr. osnova, grafické znázornenie štruktúry textu a pod.);
- upravovanie vlastného textu po obsahovej, kompozičnej a jazykovej stránke,
- upravovanie textu a pravopisná korektúra s využitím základných korektorských značiek a vhodných jazykových slovníkov,
- upravovanie textu (čistopis), v prípade multimodálnych a digitálnych komunikátov vrátane finálnej úpravy obrazovej a grafickej zložky,
- prezentovanie vlastného textu v prostredí triedy, školy alebo na verejnosti.

Metakognitívne procesy pri písaní textu

- porozumenie produkčnej úlohy a stanovenie cieľa písania,
- uvedomenie si zmyslu písanej produkcie,
- plánovanie efektívnych stratégií pri tvorení textu, v prípade neefektívnej stratégie úprava používaného postupu pri tvorení,
- komunikovanie motivácie tvoriť písaný text na zvolenú tému, stanovenie cieľa pri komunikovaní písaním,
- uplatnenie znalostí o žánroch narácie, opisu, informácie, argumentácie, výkladu,
- monitorovanie priebehu zberu a následnej selekcie vhodného jazykového materiálu (vhodnosť podľa témy, stanoveného cieľa, zámeru, potenciálneho adresáta),
- koncentrácia pozornosti a sústredená práca vo fáze štylizácie, vedomé potláčanie rušivých a nesúvisiacich podnetov,
- analýza a hodnotenie textu a jeho častí vzhľadom na komunikačný zámer, slohový postup a adresáta.

Žánre písaného a obrazovo-písaného textu

- tvorenie rôznych žánrov písaného, multimodálneho alebo digitálneho textu s využitím jednotlivých slohových postupov (informačný, rozprávací, opisný, výkladový/úvahový) alebo ich kombináciou,
- tvorenie a vyplňanie administratívnych textov: plagát, úradné formuláre, prihláška, životopis,
- tvorenie odborných textov: odborná informácia, zhrnutie, anotácia, poster,
- vyjadrenie subjektívneho názoru na všeobecne známu tému v úvahovom texte,
- písomné vyjadrenie názoru na aktuálne témy s podporou argumentov a s cieľom presvedčiť adresáta,
- vytvorenie zážitkového rozprávacieho textu s prepracovanou štruktúrou a zapojením opisných častí,
- sebvýjadrenie prostredníctvom rôznych techník tvorivého písania (aj v kombinácii s obrazovou zložkou).

Komunikačné prostriedky a pravidlá

- použitie jednoduchých a zložených súvetí ako prostriedkov rozvíjania témy a vyjadrovania logických vzťahov v texte,
- porozumenie a používanie tematickej a odbornej slovnej zásoby v rámci obsahového zamerania textu,
- vyjadrovanie syntaktických významov vo vete (vetné členy) a ich úloha pri tvorení textu,
- porozumenie a používanie tematickej a odbornej slovnej zásoby v rámci obsahového zamerania textu,
- využívanie argumentačnej funkcie komunikačných prostriedkov: príklady, fakty, citáty, grafické prostriedky (veľkosť, typ, farba písma, grafické rozmiestnenie textu a ďalšie možnosti

- textového editora) atď.,
- využívanie sugestívnej funkcie komunikačných prostriedkov: zámerné opakovanie, enumerácie, rečnícke otázky, apely, frazémy a iné expresívne výrazy, metafora a metonymia atď.,
  - využívanie slovotvorného vzťahu medzi slovami pri rozvíjaní témy textu (slovotvorné hniezdo),
  - použitie rôznych druhov nadväzovacích prostriedkov (konektorov) v texte: pripájacie častice, lexikálne opakovanie (zámenné a iné synonymá, antonymá, slovotvorné prostriedky), morfológické opakovanie (kategória zhody), kontextová elipsa atď.

Osojovanie a uplatňovanie pravopisu

- automatizácia získaných pravopisných zručností pri jednotlivých pravopisných princípoch,
- morfeematický pravopis: upevňovanie skloňovania podstatných a prídavných mien ako východisko uplatňovania morfeematického pravopisu pri pravopise pádových koncoviek; nacvičovanie pravopisu pádovej koncovky pri ďalších ohybných slovných druhoch (zámená, číslovky) a nácvik pravopisu ďalších slovotvorných prípon,
- gramatický pravopis: nacvičovanie rozlišovania nominatívu jednotného a množného čísla podstatných mien, nacvičovanie pravopisu čísloviek; nacvičovanie písania spoluhlások *ď, ľ, ň, ť* pred samohláskami *i* alebo *e* pred koncovkami ženského rodu, v pluráli pôvodných ženských podstatných mien bez koncovky, pred zdrobňovacou príponou ženského rodu *-ori, -ica*, pred príponami *-ipen/iben, -pen/ben* pri odvodených podstatných menách, v minulom čase, pred sufixom *-ar* a pri odvodzovaní slovíes,
- etymologický pravopis: nacvičovanie pravopisu pri udomácnených slovách prevzatých z cudzích jazykov alebo internacionálnych odborných termínoch,
- sémantický pravopis: nacvičovanie pravopisu pri zložitejších zemepisných názvoch, názvoch štátov, inštitúcií,
- interpunkčný pravopis: precvičovanie interpunkčného pravopisu, písanie interpunkčných znamienok (bodka, otáznik, výkričník, úvodzovky, čiarka).

Vecná recepcia

Výkonový štandard

Žiak vie/dokáže:

- porozumieť súvislým a nesúvislým textom, ako aj multimodálnym textom (kombinácia jazyka, statického obrazu, dynamického obrazu, zvuku, pohybu) na úrovni explicitných a implicitných významov,
- informácie a vyvedené súvislosti z textu objasniť, konfrontovať s vlastnými znalosťami a skúsenosťami, vyjadriť svoj názor a podložiť ho argumentmi, zdieľať a prezentovať ho v skupinovej diskusii,

- ústne a písomne spracovať zhrnutia a závery z textu, vie získané informácie využiť pri tvorení vlastných textov s cieľom vzdelávania alebo sebvýjadrenia, pri riešení učebných úloh, zadaní a problémových situácií,
- počúvať a čítať texty s konkrétnym zámerom a analyzovať ich, využívať pritom aj voľne dostupné otvorené zdroje,
- získať, spracovať a selektovať informácie z rôznych informačných zdrojov (tlačených, audiovizuálnych, digitálnych), veku primerane,
- porozumieť základným vlastnostiam textu (obsahová a formálna súdržnosť, komunikačný zámer, spôsob rozvíjania témy – slohový postup) a vie ich uplatniť pri porozumení textu a pri tvorení vlastného textu,
- porovnávať obsahové, kompozičné a jazykové odlišnosti textov podľa rôzneho komunikačného zámeru a slohového postupu,
- analyzovať úlohu popri jazykových (grafických, pohybových, zvukových) a mimojazykových prostriedkov pri porozumení čítaného a počúvaného textu.

Obsahový štandard

Porozumenie textu, spracovanie a využitie získaných informácií

- aktívne počúvanie rómskych textov aj audionahrávok,
- učiteľom riadené a samostatné vyvodzovanie implicitných významov z textu prehlbujúce základné porozumenie textu: objasňovanie súvislostí, vyjadrovanie názoru, uvádzanie podporných argumentov, využívanie predchádzajúcich znalostí na dosiahnutie logicky prijateľných záverov (induktívne inferencie), logické úsudky z informácií a dôkazov priamo dostupných v texte (deduktívne inferencie),
- získavanie, spracovanie a triedenie informácií z rôznych informačných zdrojov,
- posúdenie pravdivosti a spoľahlivosti informácií na základe ich overovania a konfrontovania vo viacerých zdrojoch,
- posúdenie pravdivých a nepravdivých informácií z textov, zo sociálnych sietí,
- zdieľanie a prezentovanie získaných informácií v skupinovej diskusii, obhajovanie názoru pomocou argumentov, vecné reagovanie na argumenty účastníkov diskusie,
- využitie spracovaných informácií z textu pri riešení učebných úloh a problémových situácií, pri vzdelávaní a sebvýjadrení,
- porozumenie štruktúry textu podľa komunikačného zámeru a použitého slohového postupu.

Metakognitívne procesy pri recepcii vecného textu

- vlastný výber a vyhľadávanie textov na čítanie alebo počúvanie v závislosti od cieľov čitateľa/poslucháča, vyhodnocovanie cieľov, reflexia a komunikovanie výsledkov čítania alebo počúvania,
- čítanie vybraných textov z periodiká, napr. Romano džaniben (mimoučebnicový zdroj),
- porovnávanie rôznych rómskych textov podľa formy a obsahu, následne ich určovanie odlišností,

- upevňovanie osvojených stratégií čítania a učenia sa z textu a náročnejšie formy spracovania obsahu (konspekt, sumarizácia, anotácia, grafické nástroje),
- využívanie osvojených stratégií čítania/počúvania a rozvíjanie špecifických stratégií informačného správania v digitálnom prostredí,
- formovanie základných spôsobilostí informačnej gramotnosti – stratégií zvládania kvantity a rozlišovania kvality dostupných informácií,
- dôraz na podporovanie hodnotiacich postojov, kritického myslenia a vlastnej autorskej tvorby pri práci s informáciami,
- aktívne a samostatné využívanie fyzických a elektronických knižníc, orientácia v knižných katalógoch.

Vlastnosti textu

- základné vlastnosti textu a ich uplatnenie pri porozumení textu:
- obsahová súdržnosť textu: rozvíjanie témy a logické usporiadanie viet a odsekov podľa použitého slohového postupu (informačný, opisný, rozprávací, výkladový/úvahový),
- formálna súdržnosť textu: nadväzovanie viet prostredníctvom rôznych druhov nadväzovacích prostriedkov (konektorov), analyzovanie nadväzovacích prostriedkov v texte,
- rozlišovanie textov podľa komunikačného zámeru: informovať, objasniť, argumentovať, presvedčiť, zaujať, emocionálne pôsobiť,
- porovnávanie rôznych rómskych textov podľa formy a obsahu, následne ich určovanie odlišností.

Žánre vecného textu

- porozumenie odborným textom: odborný článok, interview, prezentácie, poster,
- porozumenie rečníckych prejavov a rozlišovanie rečníckych žánrov: príležitostné prejavy (slávnostné príhovory, moderovanie), náučné prejavy (prednáška, referát), politické prejavy (príhovory, diskusie).

Komunikačné prostriedky a pravidlá, význam jazyka

- porozumenie funkciám, významu a stavbe jazyka (jazykové roviny a oblasti jazyka),
- individuálny vzťah žiaka k jazykom, porozumenie problematike viacjazyčnosti na území a mimo územia štátu,
- využitie znalostí jazykových prostriedkov pri porozumení textu:
- syntaktické prostriedky: jednoduché a zložené súvetia ako prostriedky rozvíjania témy a vyjadrovania logických vzťahov v texte;
- lexikálne prostriedky: analyzovanie slovnej zásoby v texte z hľadiska komunikačného zámeru, slohového postupu a témy textu; spôsoby obohacovania slovnej zásoby rómčiny (nové slová v jazyku – preberanie, tvorenie, ustálené slovné spojenia, prenášanie významu); pragmaticky príznakové slová (odborné termíny, expresívne slová, nespisovné slová), porozumenie bežným a kultúrnym frazémam;

- slovotvorné prostriedky: úloha slovotvorby pri porozumení odborných termínov a pri porozumení textu (slovotvorná stavba napovedá význam slova; slová z rovnakého slovotvorného hniezda sú prostriedkom súdržnosti textu); motivačný vzťah medzi základovým a utvoreným slovom (slovotvorná stavba), slovotvorné spôsoby (odvodzovanie, skladanie), slovotvorné prostriedky (predpony, prípony, slovotvorný základ);
- morfológické prostriedky: analyzovanie významu a funkcie slovných druhov pri porozumení textu; základné významové skupiny plnovýznamových slovných druhov (podstatné mená – konkrétne, abstraktné; slovesá – činnostné, stavové; prídavné mená – akostné, vzťahové, privlastňovacie; príslovky – vlastnostné, okolnostné; číslovky – základné, radové, násobné, druhové (určité a neurčité); zámená – osobné, privlastňovacie, zvrätané, ukazovacie, opytovacie, neurčité); ohybné a neohybné slovné druhy; gramatické kategórie pri ohybných slovných druhoch (člen, rod, číslo, pád, pri slovesách osoba, číslo, čas).

Zážitková recepcia

Výkonový štandard

Žiak vie/dokáže:

- využiť osobnú estetickú skúsenosť a imagináciu z recepcie žánrovo rôznorodých literárnych textov (vrátane multimediálnych umeleckých žánrov) vo vlastnej pisateľskej činnosti,
- vytvárať inferencie (vyvodzovať informácie z textu) prehlbujúce porozumenie textu a prepájajúce textové významy s vlastnými životnými a čitateľskými skúsenosťami,
- analyzovať estetickú funkciu jazykových prostriedkov v žánrovo rôznorodých literárnych textoch,
- identifikovať a vymenovať hodnotné literárne diela z rómskej literárnej tvorby,
- v komunikácii oceniť kultúru rómskeho národa a etnika aj na základe literárnej tvorby a zároveň rešpektovať literatúru ako kultúrne dedičstvo s dôrazom na hodnoty ľudskosti a tolerance s vnímaním kultúrnych paralel a odlišností,
- komunikovať a premýšľať aj o implicitných hodnotovo-morálnych odkazoch a posolstvách literárneho textu,
- zdieľať osobnú estetickú, hodnotovú a názorovú skúsenosť z recepcie literárneho diela s ostatnými,
- využiť estetickú skúsenosť z literárneho textu vo vlastnej hovorenej a písanej produkcii, ako aj vo vlastných tvorivých aktivitách.

Obsahový štandard

Čítanie s porozumením

- samostatné prerozprávanie obsahu čítaného alebo počúvaného rómskeho textu, reprodukovanie deja s viacerými dejovými líniami, zmena času a miesta udalostí pri prerozprávaní, stručné prerozprávanie príbehu na základe zápletky a/alebo deja, porovnávanie textov,

- identifikácia a prerozprávanie rómskeho literárneho textu, rozdelenie postáv na hlavné a vedľajšie,
- prehĺbovanie čitateľského záujmu rozprávaním o svojich dojmach,
- hodnotenie štruktúry a prvkov textu, umelecké jazykové prostriedky a ich pôsobenie na čitateľa,
- rozlišovanie priameho a obrazného pomenovania v texte, prenesený význam slov, umelecké jazykové prostriedky, vysvetľovanie v kontexte vlastných skúseností,
- diskutovanie o texte, prezentácia vlastnej interpretácie textu, dotváranie textu podľa vlastnej fantázie,
- predvídanie z počutého alebo prečítaného textu,
- dedukcia významu neznámych slov, slovných spojení a umeleckých jazykových prostriedkov z kontextu, vysvetľovanie pomocou ďalších zdrojov (iné texty, slovníky),
- tvorba rôzneho druhu otázok k textu – faktografické, induktívne, deduktívne, fantazijné, analytické a hodnotiace otázky.

Čítanie pre zážitok

- rozpoznanie a pomenovanie pôsobenia textu na vlastné prežívanie, rozoznávanie príčin tohto pôsobenia, schopnosť predstaviť si ako text (jeho prvok) môže pôsobiť na iných, aké reakcie môže vyvolať,
- vyjadrovanie a zdieľanie vlastných pocitov, postojov, myšlienok a zážitkov z literárneho, dramatického a filmového spracovania a z ilustrácií verbálnym aj neverbálnym spôsobom,
- analyzovanie estetickej funkcie jazykových prostriedkov v žánrovo rôznorodých literárnych textoch,
- motívy, príčiny konania hrdinov, porovnávanie názorov a pocitov hrdinov so svojimi emóciami, zážitkami a skúsenosťami,
- čítanie pre potešenie a zážitok, čítanie rómskych textov podľa vlastného výberu a diskusie o prečítaných textoch,
- prednes textu so snahou o estetickú intonáciu a citové prežívanie v rámci svojich schopností,
- formovanie empatie, súcitu, hodnôt a postojov na základe čítaného alebo počúvaného rómskeho textu,
- literatúra ako súčasť kultúrneho a národného dedičstva, literatúra iných národov a národnostných menšín.

Samostatný/sebavedomý čitateľ

- pravidelné vyhotovovanie tvorivých záznamov o svojom čitateľstve a pokrokoch,
- analýza vlastného čítania a jeho potenciál: zámerné a cieľavedomé plánovanie a formovanie vlastného čítania,
- budovanie čitateľských rituálov a trvalých čitateľských návykov.

Metakognitívne procesy pri recepcii literárneho textu

- budovanie schopnosti vedome pracovať s textom ako so zmysluplným zdrojom poznatkov a zážitku,

- pomenovanie toho, čomu neporozumeli, kladenie otázok, namietanie, spájanie textu a jeho obsahu so svojimi skúsenosťami, predstavami a s nadobudnutými poznatkami,
- uvedenie si obsahu a významu prečítaného a možností regulačných procesov (výber stratégie na overenie porozumenia),
- vyhodnotenie a reflexia vlastného čítania, hlbšie porozumenie textu a jeho štruktúr,
- riešenie úloh na porozumenie textu (overenie porozumenia) a prepájanie tém s reálnym životom,
- vyvodzovanie informácií z textu prehlbujúce porozumenie textu a prepájajúce textové významy s vlastnými životnými a čitateľskými skúsenosťami,
- vlastný výber a vyhľadávanie textov na čítanie alebo počúvanie v závislosti od čitateľských preferencií (tém, žánrov, autorov),
- komunikovanie významov a zážitku z čítania, počúvania alebo audiovizuálneho umenia,
- plánovanie procesu recepcie umeleckého diela (pri čítaní a počúvaní literárnych textov, v rámci návštevy divadelného a filmového predstavenia atď.) a plánovanie recepčných aktivít.

Tematické okruhy a žánre na výber

- tematické okruhy z 1. a 2. cyklu ostávajú v platnosti a obohacujú sa o nové témy: dôstojnosť, potreby a záujmy iných, hodnoty uznávané v rómskych komunitách, pozitívne a negatívne ľudské vlastnosti, kultúrne dedičstvo, celoživotné vzdelávanie, environmentálna etika, globálne environmentálne problémy a ich riešenia + princípy udržateľného rozvoja, rôznorodosť rómskych nárečí/dialektov, cestovanie Rómov v minulosti a súčasnosti, odievanie a móda;
- súčasné literárne prozaické texty, texty z ľudovej slovesnosti;
- texty reprezentujúce rómsku literatúru na Slovensku, texty reprezentujúce rómsku kultúru a rómsku históriu;
- texty na počúvanie: krátke príbehy, rozprávky, legendy, divadelné hry, rozhovory, piesne;
- texty na čítanie: dialogické texty, informačné texty z histórie Rómov, ilustrované literárne texty, príbehy zo života Rómov, rozprávky, legendy, príslovia, básne, divadelné hry, zábavné texty, rómske hádanky, vtipy, kvízy, zábavné príbehy, jazykolamy.